

ЯК ПОВЕРНУТИ СВІЙ ДЕПОЗИТ, КОЛИ НАВІТЬ ВТРАТИВ ВІРУ У ПОВЕРНЕННЯ

Аналітично-правова довідка

(по окремим питанням повернення банками депозитів фізичних осіб)

В Україні на протязі всього часу незалежності простежується очевидне протистояння банків та фізичних осіб у випадках виникнення ситуацій, коли банки з тих чи інших підстав відмовляють у поверненні депозитним вкладникам їх депозитів, заперечуючи навіть право на депозит, а останні наполягають на такому праві.

За цією довідкою аналізується ситуації тільки відносно діючих банків.

По банкам, діяльність яких припинена, повернення депозитів, з огляду на унормування ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», є проблемним.

Ситуації, які аналізуються, автором аналітики умовно поділяються на три групи:

- тоді коли банк відмовляє у поверненні депозиту через розкрадання коштів своїм працівником, стверджуючи що саме цей працівник має відповідати за повернення, а не банк;

- тоді коли банки відмовляють у поверненні депозитів, мотивуючи що депозитні договори оформлені некоректно, як і документи, які фіксують передачу коштів банку; а отже правочини в силу приписів ст. 1059 Цивільного кодексу України є нікчемними;

- тоді коли банки відмовляють у поверненні депозитів через втрату своїх активів в АРК Крим та на Донбасі.

На практиці всі ці три ситуації поєднуються, оскільки при небажанні банку повертати депозит, який для банку виявився суб'єктивно проблемним, ведеться пошук будь-яких підстав для неповернення.

При цьому, як правило, банки діють вкрай недобросовісно, у т.ч. використовуючи свою економічну міць і потужне банківське лоббі для формування судової практики на свою користь.

Так, наприклад, значна кількість випадків дійсно пов'язується саме з фактами розкрадання коштів банківськими працівниками шляхом зловживання ними службовим становищем, тоді коли депозитні вкладники діють добросовісно, будучи необізнаними з банківськими правилами (що для них і не обов'язково), вкладаючи кошти до банку.

У подібних ситуаціях, як з 90-х років минулого століття, так і тепер українські банки діють за напрацьованою типовою схемою, заявляючи:

- що депозитні договори, оформлені за участю їх працівника, не внесені до реєстраційних обліків;
- що оформлення прийому коштів здійснювалось неналежними документами, які не відповідають банківським правилам;
- що кошти не проходили касового обслуговування;
- що із-за цього депозитні правочини є нікчемними і банк не може нести за ними зобов'язань;
- що відповідати має працівник, котрий здійснив зловживання та розкрадання.

По суті тривалий час судова практика в Україні з цим погоджувалась. Суди масово відмовлялось у позовах вкладників про витребування вкладів на підставі ст. ст. 1058-1061 ЦК України із-за констатації нікчемності правочинів.

Максимум, на що могли розраховувати вкладники в подібних випадках, це на відшкодування шкоди банком, завданої їх працівником при виконанні службових обов'язків (конструкція ст. ст. 1166, 1172 ЦК України).

Але в цьому випадку могла бути стягнута лише номінальна сума депозиту.

Проте і це відбувалось не завжди.

Як правило, здебільшого відмовлялось і у таких позовах, оскільки ще виявлялась недоведеною вина банківського працівника у кримінальному провадженні.

Яскравим прикладом подібних ситуацій є ситуація, яка сталася у 2005 році з розкраданням коштів понад 30-ти депозитних вкладників у елітному Правобережному відділенні АТ КБ «Приват Банк» м. Дніпропетровська заступником директора по роботі з VIP-клієнтами Липовським Ф.А.

Захищаючись у Жовтневому райсуді м. Дніпропетровська від позовів депозитних вкладників про повернення своїх вкладів, АТ КБ «Приват Банк» (тоді ЗАТ КБ «Приват Банк») заявив саме таку позицію, доповнивши її посиленнями, що Липовський Ф.А. взагалі при оформленні депозитних вкладів та організації прийому коштів діяв на своєму робочому місті як приватна особа; не мав повноважень на укладення депозитних договорів та організацію прийому коштів, оскільки довіреність на право оформлення депозитних договорів оформлялась у відділенні банком у 2002 році на посаді начальника відділу і після переходу 31 січня 2014 року на посаду заступника не переоформлялась; печатками банку для проставлення на договорах і касових документах скористався неправомірно; прийом коштів оформлявся меморіальними ордерами, а не касовими, як вимагають банківські правила; кошти за депозитними договорами знаходяться у нього і саме він має їх повертати депозитним вкладникам; за ініціативою банку стосовно нього порушена кримінальна справа.

Суд першої інстанції, сприйнявши доводи банку, став системно відмовляти у позовах, погоджуючись з нікчемністю договорів, а суд апеляційної інстанції підтримав цю практику. Сприйнята вона була і Вищим спеціалізованим судом України.

Під впливом зазначених обставин, ряд депозитних вкладників у суді першої інстанції змінили предмет і підстави позовів, заявивши вимоги про відшкодування банком шкоди, завданої діями їх працівника.

Проте і в цих позовах вкладниками відмовлялось з констатацією, що необхідно довести у кримінальному судочинстві вину банківського працівника Липовського Ф.А., котрому заочно пред'явлено обвинувачення та котрий від слідства скрився і оголошений у розшук.

Погодились з таким підходом і суди вищих інстанцій.

Як наслідок, жоден постраждалий вкладник не міг повернути свої кошти у будь-яких форматах позову.

Для всіх правозахисників, котрі практикували у даній сфері, незаконність та абсурдність такої практики уявлялось очевидною.

Вектор цієї практики під впливом дій окремих правозахисників (у т.ч. нас) системно змінився у 2016 році.

Але спочатку 25 квітня 2012 року була прийнята постанова Верховного Суду України у судовій справі № 6-20цс12, яка започаткувала нову тенденцію.

Ця тенденція потім була підтримана постановами Верховного Суду: від 27 січня 2016 року у справі № 6-1095цс15, від 6 квітня 2016 року у справі № 6-352цс16.

У двох останніх є пряме посилання на «піонерську» постанову Верховного Суду України від 25 квітня 2012 року.

У зазначених трьох постановах прописана правова позиція, що при наявності у депозитного вкладника екземплярів депозитних договорів та документів по внесенню коштів до банку, банк несе відповідальність за дії своїх працівників, депозитні договори вважаються укладеними, а кошти за вкладками з усіма нарахуваннями мають повертатися включно по день повернення.

При цьому, у постановах підкреслено, що необлікованість договорів, непроведення коштів по касі, певна некоректність в документах по внесенню коштів, невідкриття рахунків по вкладкам, не впливають на висновок про дійсність договорів, так як після їх підписання та внесення коштів, відповідним шляхом здійснити оформлюючі дії – це обов'язок банку.

Також у постановах фіксується, що оскільки готівкові кошти, внесені депозитним вкладником, стають відразу власністю банку, та їх розкрадання не позбавляє депозитного вкладника саме права на вклади, а шкода спричиняється розкраданням банку, а не вкладнику.

З 2016 року відступу від зформованої базисної правової позиції щодо констатації дійсності депозитних договорів в судах вже не було (змінювались лише підходи до обрахунків, що буде показано нижче).

Підтримана така практика і новітньою постановою Великої Палати Верховного Суду від 10 квітня 2019 року справі № 463/5896/14ц.

Зокрема, у ній прописано, «що недотримання уповноваженими працівниками банку вимог законодавства у сфері банківської діяльності та внутрішніх вимог банку щодо залучення останнім вкладу (депозиту) (зокрема, й через видачу документів на підтвердження внесення коштів, які не відповідають певним вимогам законодавства та умовам договору банківського вкладу) не може свідчити про недотримання сторонами письмової форми цього договору.

Відкриття відповідних рахунків та облік на них коштів у національній та іноземній валюті, залучених згідно з чинними законодавством від юридичних і фізичних осіб на підставі укладених у письмовій формі договорів банківського вкладу (депозиту), є обов'язком банку. Необлікування банком таких коштів не може вважати недодержанням сторонами відповідного договору банківського вкладу (депозиту) його письмової форми».

Щодо практики нарахування сум за депозитними вкладками, то вона розвивалась наступним чином.

За вищевказаними базовими постановами ВСУ приписувалось до стягнення всіх складових (номінальної суми депозиту, процентів за весь період, нарахувань за ч. 2 ст. 625 К України) без обмеження строками давності по день, по який заявлені позовні вимоги .

Водночас, з 2016 року за рядом постанов Верховного Суду України (від 11 травня 2016 року у справі № 6-37цс16, від 1 червня 2016 року у справі № 6-2558цс16, від 28 березня 2016 року у справі № 6-1699цс16) з огляду на потрапляння депозитних правовідносин під юрисдикцію Закону України «Про захист прав споживачів», була започаткована практика стягнення з банків пені за ч. 5 ст. 10 цього Закону у вигляді 3 % від усіх утримуваних сум за кожен день прострочення.

Ця санкція стала «фішкою» у подібних справах.

Її розрахунок збільшував борг банку синергічно.

Суди лише на підставі ч. 3 ст. 551 ЦК України, користуючись своїм правом, зменшували цю суму до розумних розмірів, який визначався емпірично.

Але у будь-якому разі ці суми виявлялись значними.

Така практика з обрахунками тривала до 2018 року.

З цього періоду із-за того, що банки стали заявляти про руйнацію судовими рішеннями банківської системи, суди стали застосовувати практику застосування до нарахувань за ч. 2 ст. 625 ЦПК України та до нарахувань пені

за Законом України «Про захист прав споживачів» строків позовної давності відповідно у три роки та один рік (стягуючи суми за три роки перед зверненням до суду та за один рік перед таким зверненням).

Крім того, постановою Верховного Суду від 21 лютого 2018 року у справі № 759/13827/15, зкоригованою ухвалою від 31 липня 2018 року була застосована з сумнівним вмотивуванням практика нарахувань пені за Законом України «Про захист прав споживачів», де базою для обрахунку визначався лише розмір процентів за депозитом (без номінальної суми депозиту), що значно зменшувало нараховані суми у цьому контексті.

З огляду на неоднозначність судової практики у питаннях нарахувань, зазначена проблематика була вирішена касаційним розглядом Великою Палатою Верховного Суду справи № 761/26293/16ц (постанова від 20 березня 2019 року).

За цією постановою беззаперечно підтверджувалось, що депозитний вкладник має право на стягнення:

- номінальної суми депозиту;
- процентів за період дії депозитних договорів;
- процентів за ставкою «на вимогу» після закінчення строку дії депозитних договорів по день стягнення;
- санкційних акцій за ч. 2 ст. 625 ЦК України (інфляційних втрат та 3 % річних за кожен день прострочення (ці санкції стягнення стягуються за останні три роки перед заявленням позову);
- пені у розмірі 3 % (увага!!!) **від усіх утримуваних сум** за кожен день прострочення згідно ч. 5 ст. 10 ЗУ «Про захист прав споживачів» (ця пеня стягується за останні 12 місяців перед зверненням до суду).

Як і раніше, із-за значних сум пені за Законом України «Про захист прав споживачів» продовжилась практика емпіричного її зменшення судами до розумного розміру.

Фактично суди при визначенні кінцевої суми орієнтувались або на подвійну суму стягнення по відношенню до основних нарахувань, або щоб депозитний вкладник компенсував втрати по процентам по день стягнення.

У будь-якому разі депозитні вкладники отримали більш-менш реально адекватний механізм по захисту своїх прав.

Хоча слід відзначити, що на сьогоднішній день банківське лоббі не полишає спроб змінити існуючу практику Верховного Суду.

Зокрема, за протекції Національної асоціації банків України на касаційний розгляд Великої Палати Верховного Суду передана справа № 320/5115/17, у якій ініціюється питання повернення до практики нарахувань пені за Законом України «Про захист прав споживачів» згідно до постанови Верховного Суду від 21 лютого 2018 року у справі № 759/13827/15ц (лише від процентів за депозитом).

З огляду на те, що пеня за Законом України «Про захист прав споживачів» виконує в депозитних правовідносинах компенсаційну функцію покриття збитків депозитних вкладників від тривалого неповернення депозитів, то нашою командою у противагу готується правова позиція з заявленням вимог про стягнення упущеної вигоди та моральної шкоди.

При цьому, практикуючі юристи у даному аспекті (у т.ч. і ми) працюють ще і над тим, щоб довести безпідставність застосування строків позовної давності по санкційним стягненням.

Правова позиція ґрунтується на наступних аргументах.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 268 ЦК України позовна давність не поширюється на вимоги вкладника до банку про видачу вкладу.

Виходячи з цього, є підстави вважати, що така давність не може застосовуватись і при обрахуванні супутніх стягнень.

Автором аналітики відзначається, що з огляду на приведену практику, реально працює цей механізм по захисту прав вкладників і за так званими «кримськими» та «донбасівськими» депозитами.

По цій категорії депозитів у судів не виникає сумнівів, що депозити має повертати банк як юридична особа, навіть через втрату своїх підрозділів у відповідному регіоні.

Але ситуація ускладнюється тим, що банки, не бажаючи повертати кошти, в обґрунтування своїх заперечень комбіновано посилаються і на неякісність оформлення правочинів за роками напрацьованою схемою, яка тепер спростовується.

У контексті зформованої практики, автором аналітики по приведеному факту розкрадання у 2005 році коштів депозитних вкладників у Правобережному відділенні АТ КБ «Приват Банк» м. Дніпропетровська приводиться наступний позитивний досвід її застосування в нових умовах.

Нашою командою представлялись три депозитні вкладники із числа потерпілих, котрі не припинили боротьби по поверненню вкладів.

Решта, зневірившись, давно здалась, (представлялись іншими командами).

Причому, із цих трьох вкладників, двоє у судах усіх судових інстанцій програли свої судові спори за позовами про відшкодування банком шкоди, спричиненої їх працівником за конструкцією ст. ст. 1166, 1172 ЦК України.

В нових умовах всі три вкладники заявили судові позови **про витребування вкладів** з нарахуваннями з посиланням на ст. ст. 1058-1061 ЦК України і Закон України «Про захист прав споживачів та виграли їх (судові справи № 363/3965/15ц, № 757/61563/19, № 757/19638/18ц, № № 757/24677/18ц).

Двос з них, за нашого сприяння через виконавчу службу вже **отримали кошти, які не сподівались повернути.**

ВИСНОВКИ

Депозитні вкладники при неповерненні їм вкладів діючими банками в умовах нинішньої зформованої судової практики здатні реально захистити право на повернення із присудженням значних сум за конструкцією ст. ст. 1058-1061 ЦК України.

Причому, право на таке повернення мають усі депозитні вкладники у незалежності від строку позовної давності, у т.ч. за явно «застарілими» депозитами.

Мають право і можливість захистити свої права на повернення саме вкладів депозитні вкладники, котрі свого часу заявляли позови про відшкодування шкоди, завданої банком, діями їх працівника, і отримали відмову у позовах.

Таких вкладників до 2016 року було безліч та фізичні особи вже давно зневірилися у поверненні коштів.

Значний сегмент представляють вкладники, котрі хоча можливо і виграли свої судові справи, але не заявляли вимог, пов'язаних із захистом прав споживачів.

Між тим, присуджені суми за Законом України «Про захист прав споживачів» можуть значно перевищувати суму номіналу депозиту.

Слід також мати на увазі, що на санкційні стягнення мають право і вкладники за період, коли, наприклад, за виграними судовими справами, не виконувались судові рішення.

Таким чином, все залежить від волі і бажання захищати свої права.

Захищайте свої права !!!

Запрошуємо до співпраці з нашою командою!!!

Ми не тільки забезпечуємо позитивний судовий результат, але і реальне виконання.

Наша команда – це приватне підприємство «Юридична фірма «Імператив Плюс» (код ЄДРПОУ 35548475), юридична адреса: 07302, Київська область, м. Вишгород, вул. Шолуденка, 6-Г., офіс 188-189, тел.: 050-574-21-85, 096-418-28-38, електронна пошта: imperativ2004@ukr.net.

Адвокатське бюро Лупейка О.В. (код ЄДРПОУ 43742570), юридична адреса: 07302, Київська область, м. Вишгород, вул. Шолуденка, 6-Г., офіс 188-189, тел.: 050-574-21-85, 096-418-28-38, електронна пошта: imperativ2004@ukr.net.

Адвокатське об'єднання «Адвокатська компанія «Верітас» (код ЄДРПОУ 34313919), юридична адреса: 49000, м. Дніпро, вул. Клари Цеткін, будинок 6-А, тел. 050-358-27-79, 097-368-72-27, ел. пошта:

Автор аналітики
директор ПП ЮФ «Імператив Плюс»,
адвокат

О.В. Лупейко